

Poklad pana Isakowitze

Pokład pana Isakowitze

Poklad pana Isakowitze

DANNY WATTIN

Original title: Danny Wattin: HERR ISAKOWITZ SKATT

Copyright © Danny Wattin 2014

First published by Piratförlaget, Sweden.

Published by agreement with Brandt New Agency.

Cover design © Åsa Thulin, 2014

Czech edition © Fortuna Libri, Praha 2014

Translation © Jana Chmura Svatošová, 2014

Mapy Ting Adolphus

Vydalo nakladatelství Fortuna Libri

www.fortunalibri.cz

Odpovědná redaktorka Alena Peisertová

První vydání

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být reprodukována, ukládána do informačních systémů nebo rozšiřována jakýmkoli způsobem, ať už elektronicky, mechanicky, fotografickou cestou nebo jinými prostředky bez souhlasu majitele práv.

ISBN 978-80-7321-913-0

Všem přeživším

1.

Můj dědeček jednou vyprávěl

MŮJ DĚDEČEK Z tátovy strany nevyprávěl o své minulosti téměř nic. Jaké to pro židovské dítě bylo vyrůstat v Německu dvacátých a třicátých let, o své rodině a ani jak se dostal do Švédska. Nevím, proč nic neřekl o tom, kdo byl nebo odkud přišel. Možná se bál příliš vzpomínat. Ustrašený, to byl, a jeho děti měly natolik rozumu, že se neptaly. Nebyla to rodina, ve které by se někdo vyptával. Jisté věci můj táta ale pochopil i tak. Jako že můj dědeček z otcovy strany Erwin vyrostl na maloměstě jménem Marienwerder, že miloval svou matku a neměl rád svého otce a že jeho rodina vedla obchod s pánskými oděvy. Víc toho nebylo. Pravdou je, že původ mého dědečka z otcovy strany měl jako téma hovoru tak mizivou prioritu, že když jsem se táty zeptal na jméno jeho vlastního dědečka, byl nucen najít si ho v tabulce se jmény příbuzných. V tabulce, kterou doplňuje, když se nějaký jeho příbuzný narodí nebo zemře.

Pro dítě a vnuka lidí, kteří přežili holocaust, má činnost jako pátrání po příbuzných nepochybně jedinečné vý-

hody i nevýhody. Například je docela jednoduché zjistit, kdy něčí příbuzní zemřeli, protože nacisté byli neobyčejně pečliví a zdokumentovali vše, co během války udělali. Nevýhodou ale je, že nezbylo moc příbuzných, po kterých by se pátrat dalo, a ty větve rodového stromu, které ještě existují, rostou teď v naprosto jiných částech světa. Navíc jsou vztahy mezi těmito větvemi velmi komplikované, neli mizivé. My, kteří patříme ke švédské části rodiny, jsme si mysleli, že je tomu tak proto, že mladší dědečkův bratr v Argentině, který je z jeho tří sourozenců jediný stále naživu, s námi nechce mít nic společného. Proč, jsme nevěděli. Ale protože jsme jako všichni ostatní muži ve wattinském klanu stejně citliví jako urážliví, nechtěli jsme ani my mít cokoliv společného s ním. A navíc, mínil můj táta, člověk nemusí s někým udržovat vztahy jen proto, že je příbuzný. Občas bohatě stačí vědět, kdy se narodil a kdy zemřel.

Než se ale tento příběh rozuteče v příliš podrobných popisích příbuzenstva, je namístě prozradit tu věc, kterou dědeček pověděl svým dětem. Že jeho otec, Hermann Isakowitz, předtím než zmizel, zakopal u stromu na svém pozemku to nejcennější, co vlastnil. Tuto historku jsem za ta léta slyšel mnohokrát od svého táty i strýce. Pokud ale mám být zcela upřímný, nijak zvlášť jsem o tom nepřemýšlel. Je to jen jedna z mnoha rodinných historek. Rodiče mého otce i matky byli přece jen židovští uprchlíci s životními osudy dramatictějšími než ve většině románů. Takže nějaká zakopaná maličkost nebyla zrovna něčím, co by mě jakkoliv vyvedlo z míry. Jinak to ale bylo

s mým nejstarším synem Leem, když se o tom před pár lety dozvěděl.

„Co?“ vyjevil se. „My máme poklad?“

„Ano,“ odpověděl jsem, „myslím, že se to tak dá říct. Aspoň můj dědeček si to myslel. Ačkoliv poklad..., já nevím.“

„Co je to za poklad? Je to zlato?“

„Nevím,“ odpověděl jsem, „ale řekl bych, že to muselo být to nejcennější, co měl. Možná šperky nebo osobní věci. Mnoho lidí to tak tehdy dělávalo. Zakopávali si své věci.“

„Zakopávali? A proč?“

„Aby je mohli zase vykopat, až se vrátí.“

„A udělali to?“

„Co?“

„Vykopali ty věci?“

„Ne,“ odpověděl jsem, „to asi ne.“

„Proč ne?“

„Protože... No, Němci si pro ně přišli... a byli přece odvezeni do...“

„Tak se pro něj musíme vypravit.“

„Pro co?“

„Pro poklad, Danny. Musíme se vypravit pro poklad.“

Díval jsem se na svého syna. Tohle bylo tak před dvěma lety, muselo mu tehdy být kolem sedmi let. Pořád ještě měl ten dychtivý pohled, který děti do jistého věku mívají a který je tak báječně naivní a zároveň jasnozřivý. A on viděl něco tak zjevného, co mi v mé dospělosti naprosto uniklo. A to, že když má člověk poklad, musí se samo sebou rozjet ho najít.

Měl samozřejmě pravdu. Čím víc jsem o tom přemýšlel, tím víc jsem o tom byl přesvědčen. Co mě ale lákalo nejvíc, nebylo vykopat drahocenné věci. Měl jsem podstatně velkolepější plány. Bude to pouť, kdy muži tří generací – já, můj syn a můj otec – pojedou společně prozkoumat původ rodiny. Bude to ozdravná cesta. Cesta porozumění. Cesta, během které se my tři ještě víc sblížíme a objevíme všechno to, co nás přes veškeré rozdílnosti spojuje. Takový byl můj plán.

Plán mého otce byl praktičtější povahy. Uvědomil jsem si to večer před odjezdem, kdy jsem seděl před počítačem v domě svého dětství v Upplands Väsby a snažil se pro naši cestu rezervovat hotely.

„Uděláme to takhle,“ řekne. „Vzbudím se v půl šestý a udělám sendviče. V šest vyvenčím psa a pak se nasnídáme. Vyrazíme v sedm. Kdo bude nejčerstvější, řídí.“

„Trajekt ale jede až v devět večer,“ namítnu. „A tak daleko to zas do Karlskrony není.“

„Chci mít jistotu, že přijedeme včas. A pak chci taky vyjet dříve, než bude dopravní špička.“

„Silnější provoz přece nemůže tak strašně vadit.“

„Dojížděl jsem do práce přes třicet let. Vyjíždíme v sedm.“

„Nemůžeme teda vyjet po dopravní špičce?“

„Ne. Jedeme v sedm, tak budeme mít dost času, kdybychom chtěli zastavit nebo cestou něco dělat.“

Přikývnu, i když nejsem zcela přesvědčený, že potřebujeme čtrnáct hodin na to, abychom ujeli necelých šest set kilometrů do Karlskrony. Přese všechno jsem vděčný, že táta

jede s námi. Zvlášť proto, že není nijak nadšený, když se má jet na nová místa nebo riskovat, že bude vystaven nepříjemným situacím – jejichž výskyt podle něj stoupá, pokud mu společníka na cestě dělám já.

„Mimochodem,“ řekne, „rezervoval jsi ty hotely?“

„Právě to dělám.“

„Teď? To je teda za pět minut dvanáct. Robban říká, že bydlet v Polsku v hotelu je svinsky drahý a že jsme si to měli za rezervovat už dávno.“

„Rezervuju to teď.“

„Jojo,“ řekne táta, „ale nehodlám spát v nějakym zalešenym hotelu jako ty, když jsi cestoval po Asii. To by člověk chytil vši.“

„Sehnal jsem průvodce,“ odpovím. „Zarezervuju jeden z hotelů, o kterých se tam píše.“

„A nehodlám spát v autě,“ pokračuje táta. „Jen abys to věděl. Pokud to člověk udělá v Polsku, podříznou mu krk.“

„Člověku nepodříznou krk, když spí v autě,“ namítnu.

„To si myslíš ty. Jsou to antisemiti, celá ta pakáž.“

„To přece nejsou.“

„To si myslíš ty,“ řekne táta.

„Jo, to si myslím,“ odseknu, a než se stačím zarazit, spustím, já všeználek, sáhodlouhou litanii, že jsem se setkal se spoustou příjemných Poláků, kteří mi pomohli zjistit informace o našich příbuzných. A navíc, dodám, právě ve Varšavě zřizují muzeum věnované historii Židů. A bude moc pěkné. Tak.

Když svůj výklad ukončím, táta chvíli mlčí a pak řekne:

„Tak si klidně spi v autě a já s Leem se ubytuju v hotelu.“

„Já nehodlám spát v autě,“ řeknu. „A všichni Poláci nejsou antisemiti. Nemůžeš je takhle házet do jednoho pytle.“

„Že ne?“ řekne táta, „A copak se to stalo polským Židům, co přežili holocaust a po válce se vrátili?“

„Jo, ale...“

„Nebyli snad obviněni, že unášej polský děti a pijou jejich krev? Už zase?“

„Snad, ale...“

„A nenásledovaly snad pogromy? Zase?“

„Jo, ale...“

„A koncem šedesátých let, kdy se komunistický režim začal otevřeně projevovat antisemitsky, tak se to stalo znovu. To přece víš?“

A to skutečně vím. Tehdy to tchán matčina bratra, který jako dítě seděl v koncentračním táboře a jen zázrakem přežil, už nakonec nemohl vydržet a z Polska odjel. Přesto odmítám uznat, že má táta pravdu. Zvláště když se na tuhle diskuzi dá nahlížet jako na příspěvek do debaty, kterou vedeme, co si jen pamatuju, a která pravděpodobně bude pokračovat, dokud jeden z nás neumře. Debaty, ve které tvrdí, že člověk se rodí zlý, a já tvrdím, že ne.

Na obranu Polska je nutno navíc říct, že země byla po mnoho staletí jedinou bezpečnou zónou Židů v Evropě. A trochu toho antisemitismu chlap přece musí vydržet. Je to nakonec součást prastaré tradice, v rámci které jsme mimo jiné osočováni, že stojíme za tak velkolepými událostmi jako:

- mor a cholera
- porážka Německa v první světové válce
- neúrody
- Ježíšova smrt (sice byl sám Žid, ale dobrá)
- konflikt v Dárfúru
- zemětřesení a orkány (mimo jiné Katrina)
- veškeré finanční krize, poslední nevyjímaje (podle třiceti procent dotázaných Evropanů)
- veškeré zlo světa (podle Mela Gibsona)

Ať je to, jak chce, po zbytečně dlouhé diskuzi souhlasím, že má táta v něčem pravdu a že v autě spát nebudeme (i když nebudeme podřezáni). Pak si jde táta nahoru spokojeně lehnout, zatímco já dál sedím u počítače, abych pokračoval v zarezervování hotelů a vyhledávání nejruznějších informací před cestou.

„Dlouho neponocuj!“ slyším matku volat z horního patra. „Zítřka vstáváte brzy.“

„Dobrou noc!“ zavolám na ni.

„Co tam dole děláš?“

„Určitě se dívá na televizi,“ ozve se tátův hlas. „Doma televizi nemají.“

„Máme počítač, na kterém se můžeme na televizi dívat!“ křičím. „A já se na televizi nedívám. Rezervuju hotely. Dobré hotely, se snídaní.“

„Dívá se na televizi,“ vysvětluje táta. „A nechtěj vědět, na co se dívá. Tvůj syn je opravdu perverzní.“

„Dlouho neponocuj!“ volá maminka. „Mysli na to, že budete zítra řídit.“

„Já na to myslím.“

„A vypni televizi, až budeš hotovej!“ křičí táta, načež se wattinský domov konečně ponoří do ticha.

Vrátím se k počítači. Vzдор veškerým ironickým komentářům jsem rád, že táta jede s námi, a rozhodnu se, že na jeho počest zarezervuju podstatně lepší hotely, než bych udělal, kdybych cestoval sám.

Vím, že máloco oceňuje víc, než dobrý snídaňový bufet, a hned několik objednám. Pak se naposledy pokusím spojit s člověkem, se kterým bych se v Polsku setkal ze všeho nejraději. Je to muž, který prý má důležité informace o mém pradědečkovi a jeho obchodě. Přes půl roku jsem pátral a už toho dost vím, jako že oblast, kde Hermann Isakowitz žil, byla vypálená, když se Rusové koncem druhé světové války zmocnili Marienwerderu. Vím také, že Hermannovo německé rodné město se po válce stalo součástí Polska a jeho jméno se změnilo na Kwidzyn. Navíc vím, že velká část dokumentace, která o tom místě existovala, zmizela v souvislosti s ruskou invazí, což zase ztěžuje zjišťovat věci, co mají co dělat s mým pradědečkem. Proto jsem byl přešťastný, když jsem přes jednoho rodového badatele ve Varšavě dostal spojení na polského blogera jménem Lukasz, který podle badatele je *ten, kdo ví nejvíc o tom, co chci zjistit*. Nebylo ale snadné se s tím mužem spojit. Několik měsíců jsem mailoval a mailoval, v angličtině a googlem přeloženou polštinou, aniž jsem dostal sebemenší odpověď. Až doteďka, kdy noc před odjezdem sedím v domě svého dětství. Najednou se od něj

objeví vzkaz v doručených zprávách. Vzkaz, který končí takto:

„Já velmi rád, že vy napsal. Já jediný člověk z Kwidzyn, že možná něco o vaší rodina z Marienwerder říct. Já vím kde on provozovat obchod a kde (Hermann) bydlel. Zkrátka vím historie o jeho život.“

2.

Předměstský Žid

VZBUDÍM SE na matraci na zemi ve starém dívčím pokoji mé sestry, se synem spím na rozkládací pohovce hned vedle mě. Dole z kuchyně je slyšet bafání kávovaru a několikrát se ozve zaštěkání psa mých rodičů, po kterém zase následuje tátovo ostré napomenutí a tu a tam matčino zamručení. Nic z toho můj syn nezaznamená. Spí klidně dál a vypadá tak vyčerpaně, že ho nechci budit. Ačkoliv už je po šesté a tím riskujeme, že poněkud pozměníme tátův bohulibý plán.

Vykradu se z pokoje, vyjdu na balkon a dívám se dolů na ulici, kde jsem si jako malý hrával. Vypadá skoro stejně jako tehdy. Téměř identické cihlové vily stojí v řadě, auta jsou čerstvě umytá a trávníky sestříhané. Jako dítě jsem nikdy nechápal, jak je předměstí, kde jsem vyrůstal, homogenní, nebo že všechny domy a ulice byly nacpány do téměř tožné formy. Ani jsem si neuvědomil, že většina z těch, co se sem jako moji rodiče nastěhovali, když oblast byla začátkem sedmdesátých let zbudována, byli přibližně stejného věku, měli děti, které byly stejně staré a sdílely stejné kul-

turní pozadí. Dozajista existovaly i ojedinělé výjimky, jako adoptované děti z Indie a Chile, které chodily k nám do školy. Pokud však odhlédneme od těchto cizokrajných ptáků, nemyslím, že by bylo možné najít více homogenní obytnou čtvrť. Bylo to místo typu, o kterém současné evropské extremistické strany jen sní. Fungující malé předměstí s dospělými, kteří svědomitě dojíždějí do práce ve městě, zatímco jejich dobře zajištění árijští potomci chodí do komunálních školek. Území tak švédské, že kdyby Hitler chodil do mé třídy, byl by tím, kdo by dostával nářez za to, že vypadá jak náplava.

A tady, uprostřed toho árijského snu, jsme bydleli my. Nejvíc asimilovaní ze všech kmenů Izraele: předměstští Židé. My, co jsme na rodinných sešlostech jedli vepřové řízky, o sabatu stříhali trávu a míchali mléčné výrobky s masem, jak jen se k tomu naskytla příležitost. Nevěřím, že jsme mohli být ještě víc švédští, ani kdybychom se o to pokusili. Měli jsme psa, plachetnici a chodili do lesa a sbírali lišky. Zpívali jsme dětské písničky ze sborníku *Ted' si zazpíváme*, tančili kolem svatojánské májky a měli rodiče, kteří myli svá auta a stříhali trávníky stejně nenormálně často jako všichni ostatní.

Zkrátka a dobře, byli jsme tou nejhorší Hitlerovou noční můrou. Cizí prvek, který se vkradl a zakořenil. Byli jsme tak asimilovaní, že nikdo nemohl vidět, že nejsme jako ostatní. Toto chameleonství mně i mé sestře skvěle vyhovovalo, protože jsme nechtěli vyčnívat a dávat záminku, aby někdo zjistil, že jsme jiní. Jediné, co jsme chtěli, bylo zapadnout.

Bylo proto politováníhodné, že pokud se odškráblo trochu z povrchu, stále tam bylo značné množství toho, co nás od okolí odlišovalo. Pocházeli jsme, vzdor našemu zrádnému zevnějšku, z kultury, kde se člověk na rozdíl od té švédské nevyhýbal konfliktům, ale aktivně je vyhledával, a pak dělal vše, co bylo v jeho silách, aby je udržel při životě. Když se zamyslím, neexistovalo nic tak bezvýznamného, aby se o tom moji příbuzní nedokázali donekonečna dohadovat. Ani harmonický soulad, který by nebylo možné pomocí několika dobře zvolených komentářů narušit, nebo příjemné ticho, které by nebylo možné nabít poněkud nechtěnými dobrými radami. Výsledkem byly neustálé dohady. Činnost, jak jsem záhy zjistil, která se zjevně v rodinách mých švédských kamarádů neprovozovala. Tam panoval pokaždé klid a mír. A pak měli také rodiče, kteří se drželi v pozadí a vůbec nezasahovali do toho, co jejich děti dělají. Nanejvýš řekli možná *ahoj*, když někdo přišel, ale jinak se zdálo, že se starají na-prosto sami o sebe. Ani si ze svých dětí netropili posměch!

Proto nebylo divu, že jsme se sestrou záviděli našim nežidovským přátelům a přáli si, aby naše rodina byla trochu víc jako ty jejich. Ale nejvíc jsme jim záviděli Vánoce. Připadaly nám jako dokonalé svátky hraničící s fantazií. Představte si mít každoroční tradici, kdy člověk jen tak pro nic za nic dostává obrovské hory dárků, jí sladkosti a dívá se na kreslené filmy. Můj táta, který nebyl stejně okouzlen, říkával, že křesťané oslavují narození Kačera Donalda. Jeho ironie na nás ale neplatila. My, kteří jsme byli nuceni slavit chanuku, svátek, kdy se zapalují svíčky na připomenutí dalšího vítězství v další židovské válce za mír, a zároveň jakéhosi nezáživné-

ho zázraku, když nějaký starý olej vydržel hořet víc jak týden. Sice jsme v období těch osmi dnů, co svátek probíhal, dostaly dárky, ale ve srovnání s horami vánočních dárků našich kamarádů nám to stejně připadalo jako prohra. Ani židovského skřítka jsme neměli.

Navíc byla samotná oslava chanuky naprosto vzdálená mé představě Vánoc coby svátků klidu a míru. Protože když se celá rodina shromáždila, byl to skutečně rachot. Pravda, možná ne tolik na tátově trochu rezervovanější straně příbuzenstva, ale naprosto dostatečně na straně matčině. Když jsem byl malý a všichni z generace rodičů mé matky a otce ještě žili, slavily se tyto svátky především v domově babičky a dědečka z matčiny strany v Hässelby a pokaždé se odehrávaly přibližně stejným způsobem. V patře stávala prostřená dlouhá tabule a kolem toho stolu sedávali moji rodiče, jejich sourozenci a sestřenky a bratrance a parta bláznivých dědů a tet. Byla to vřava. Lidé se překřikovali, předříkávali cosi v hebrejštině, čemuž nikdo nerozuměl, a navzájem se uráželi ve švédštině, jidiš i němčině. Slova jako *mešuge* a *dummkopf* litala na všechny strany. Česnekem zavánějící muži si s německým přízvukem skákali do řeči a hysterické ženy malého vzrůstu litaly jako splašené slepice mezi kuchyní a jídelnou s jednou porcí pokrmu větší než druhou. Při takových příležitostech se totiž podávala nesmírná množství jídla. Byly tam hektolitry kuřecí polévky s knedlíčky, *gefilte fiš*, sekaná, chléb *challe*, řízky, brambory a červené zelí, abychom jmenovali alespoň některé z chodů, které ženy rychlostí blesku podávaly na stůl za neustále omílané mantry *přidejte si v pozadí*. Omílání nadmíru užívané v této rodině,

kde vaření bylo povýšeno na akt lásky, který může být vyvážen pouze požitím obrovského množství téhož.

Na tyto svátky přicházeli pokaždé stejní příbuzní. Byla to Tante Hilde, která švindlovala v kartách. Günter, který se nikdy neoženil a o kterém moje babička tvrdila, že ji vyjídá. Byl tam pokaždé stejně dobře naložený Kiewe, můj tlustý hodný dědeček z matčiny strany Ernst, jeho bratr Heinz a Heinzova růžolíčí žena Ruth. Samozřejmě tam byla i má babička z matčiny strany Helga, která stávala pod kuchyňskou digestoří a kouřila palmelky bez filtru, zatímco míchala jídlo v hrnci a ptala se některého nic zlého netušícího kolemjdoucího, *kdo že to uvařil tu hnusnou, ztracenou rejži*. Byl jsem prvním vnukem a chápal jsem velmi málo z toho, co se tam dělo. Nevěděl jsem ani, jak jsem s nimi všemi příbuzný, nebo proč se tak podivně chovají. Ačkoliv o tom všem jsem začal přemýšlet až mnohem později. Jako dítě jsem vynakládal veškerou energii na to, abych co nejrychleji dojedl a mohl se pak vytrazit do dolního patra a v klidu si číst strýčkova starého Kačera Donalda (abych se alespoň minimálně přiblížil křesťanské vánoční atmosféře).

Všechno to se ale odehrálo už dávno a starší generace, se kterou jsem slavíval tyto svátky, je s výjimkou babičky z matčiny strany, mrtvá. A příbuzenstvo tím pozbylo část své kousavosti a čím dál víc se svým založením připodobňovalo Švédům. Takže předpokládám, že jsme se sestrou nakonec dosáhli toho, co jsme si přáli. V dobrém i špatném slova smyslu.

*

Zavřu dveře na balkon a sejdu do kuchyně. Tam stojí můj táta a připravuje sendviče ve velkém. Před ním leží šestnáct krajíců chleba rozložených v úhledných dvojicích po osmi a jen čekají, až je složí dohromady. Zamýšlená obloha leží hned vedle. Klobása z Lidlu (stoprocentně ne košer), sýr a nakrájená zelenina.

„Kolik pro vás?“ zeptá se a roztírá máslo na plátek chleba tak, že ho pokryje až do krajů.

„Pro mě je mazat nemusíš, tak naspěch zase nemáme, ne?“

„Kolik pro vás?“ zopakuje.

„Nevím. Tak tři.“

Táta na mě pochybovačně pohlédne.

„Skutečně to bude stačit?“ zeptá se. „Když tolik jíš?“

„Bude to stačit,“ řeknu.

„Kolik pro Lea?“ zeptá se.

„Nevím.“

„A kde vlastně je?“

„Spí.“

„Ještě pořád? Jak dlouho ten kluk vlastně ještě bude spát?“

„Šel si lehnout dost pozdě, takže určitě aspoň do osmi.“

„To nepůjde,“ řekne můj táta. „Vyrážíme ani ne za hodinu.“

Několikrát mrknu, abych zaplašil spánek.

„Nemohli bychom jet o něco později?“ navrhnou pak. „Aby si mohl ještě chvíli pospat.“

„Řekl jsem, že nechci vyjet moc pozdě. Jdu teď vyvenčit psa, tak zatím můžeš svého syna vzbudit.“

Dívám se za tátou, jak tam tak jde po ulici s milovaným psem. Na rozdíl ode mě a mé sestry působí, jako by se tu na před-

městí odjakživa cítil jako doma. To my se sestrou tak úplně ne. Pravděpodobně proto, že to kompaktní švédské prostředí nám jen připomínalo, jak odlišná je vlastně naše vlastní rodina. Samozřejmě jsme ale dělali, co bylo v našich silách, abychom zapadli. Zvlášť moje sestra, jejíž extrémní úsilí slavit křesťanské svátky překonávalo veškerý zdravý rozum. Nejenže chtěla slavit Vánoce, ona chtěla mít i vánoční stromek. Prání, které zrovna nebylo přijato s otevřenou náručí, když ho sestra každý rok koncem podzimu předložila zbývajícím členům rodiny.

„Nikdy,“ prohlásil otec rozhodně.

„Naprosto vyloučeno,“ řekla maminka stejně rezolutně.

Zjevně bylo právě na vánočním stromku cosi obzvlášť citlivého. Jinak jsme, jak už bylo řečeno, nebyli nijak zvlášť nábožensky aktivní. Jedli jsme vepřové, jakmile jsme se k němu jen dostali, na Velikonoce jsme barvili vajíčka a na závěr školního roku chodili do kostela. Ale u vánočního stromku vedla jakási neviditelná hranice, do jaké míry se moji rodiče byli ochotni asimilovat. Moje sestra ale, a budiž jí za to vzdána čest, se jen tak snadno nevzdávala.

„Prosím,“ naléhala dál. „Proč bych nemohla mít vánoční strom? Všichni ostatní ho přece mají.“

„Jsme Židi,“ řekl táta důrazně. „My vánoční strom nemáme.“

„Jen malinký,“ pokoušela se sestra.

„V tomhle domě stromek nikdy nebude,“ řekla maminka. „Jen přes mou mrtvolu.“

„Může být na balkoně,“ řekla sestra.

„Nepřipadá v úvahu,“ odpověděla maminka. „My žádný stromek mít nebudeme. To je moje poslední slovo.“